

ZGODBA O MOLKOVI

Vojaške in upravne potrebe so že najstarejšim kulturam narekovale organiziran prenos sporočil. Rimsko cesarstvo je s postavljanjem stalnih postaj ob cestah, v katerih se je oskrbovala kurirska in transportna služba, pripravilo kakovostne nastavke za razvoj javne poštne službe, vendar srednji vek s svojim fevdalnim vrtičkarstvom ni bil naklonjen splošnim koristim. Prenos dopisovanja si je, poenostavljeno povedano, organiziral vsak zase in tako so od kraja do kraja hiteli dvorni, cerkveni, mestni, cehovski in še kateri sli, ki so bili stalno ali občasno najeti za to delo.

Razvoj je vseeno imel dovolj moči.

Na Slovenskem je bila vzpostavljena prva redna poštna zveza med Gradcem in Ljubljano za časa Karla II. (1573). Vedno večje potrebe državne uprave po komuniciranju, razmah trgovine, razvoj prometa, pa tudi vse večje zasebno dopisovanje, so poštne poti nezadržno razpredali po deželi. Sprva je bila poštna služba v privatnih rokah, 1722. l. pa jo je prevzela pod svojo upravo državna oblast na Dunaju. Reforme Marije Terezije so tudi poštnemu prometu natančno določile način poslovanja, dolžnosti in pravice poštnega osebja, odgovornost do pošiljatelja in obratno. Uredba, ki je stopila v veljavo 1.11.1751, je natančno določala tudi poštnino. Uvedeni so bili poštni žigi in čez stoletje, 1850, tudi poštna znamka, za katero je bil idejni pobudnik Slovenec Lovrenc Košir.

Jezdna in vozna pošta, ki je spodrinila peš-pošto, je sprva sprejemala samo pisma in lažje zavitke, kasneje so začeli prisedati tudi potniki. Potovanje s pošno kočijo pa so si lahko privoščili le petičneži in uradni potniki, za druge je bilo predrago.

Prav zanimivo bi bilo vedeti, kdaj je v Mokronog prišel prvi poštar. Gotovo že veliko pred 18. stoletjem. Ljudski glas hrani v spominu poštnega upravitelja iz časov Napoleona. Žal zgodba ni najprijetnejša. Tudi zato se najprej še malo razglejmo po takratnih razmerah.

Napoleonova Ilirija je v vojaškem nahrbtniku prinesla nov red. Stare trške predpravice in pravice, za katere so Mokronožani stoletja trošili pamet, znoj in denar, je brezčutno pometla na smetišče. Odpravila je sejme in tržne dneve, obrtnikom razpustila cehe in jim ponudila obrtno svobodo, v zameno pa take patentne davke, da so se mnogi raje spet oprijeli poljedelstva. Je pa kraj zato postal središče 10. kantona (upravnega okraja) v Dolenjskem distriktu (okrožju) Kranjske province, kar se prav pomembno sliši, zlasti še, ko zvemo, da je v tem kantonu živelu blizu devetindvajset tisoč prebivalcev in sicer v občinah Boštanj, Mirna, Mokronog, Radeče, Šentrupert, Škocjan in Šmarjeta. Pomembnost Mokronoga v tem času je morda še bolj vidna, če naštejemo tudi druge okraje novomeškega okrožja: Črnomelj, Kočevje, Kostanjevica, Litija, Metlika, Ribnica, Višnja Gora in Žužemberk.

Seveda je bila poleg okrajne tudi občinska uprava (mairie), ki ji je načeloval župan. Imel je tajnika in dvanajst svetovalcev. Vse občinske pomembneže je imenovala vlada. Župan je moral ob nedeljah na glavnem trgu brati nove vladne razglase in ukaze ter jih razlagati občanom.

V Mokronog so prišli tudi francoski vojaki.

Molkova se je nerada sprijaznila, da je polovico njenega domca zasedel častnik s svojo madame in je tako postala služkinja v lastni hiši. Kmalu se je izkazalo, da je bilo to najbolje, kar se ji je moglo zgoditi. Francoski par je sicer imel svoje navade, ki jih je od prvega dne uveljavil, je pa njene usluge redno plačeval.

Molkova je bila vdova. Že dolgo. Hči Lojzka je takrat komajda zlezla iz plenice, ko so prišli žalostni možje s še bolj žalostno žalostjo. Že prej ji ni bilo lahko, kajti žene vozarjev so bile v večnem precepu: če je bil mož predolgo doma, je zmanjkovalo v

loncu, če je bil zdoma, se je sušilo v srcu. Še najlepše je bilo, ko je sneg zamedel poti in so se vozarske družine stisnile okrog krušnih peči ter živele od neizživete, kot polhi od nabrane tolšče. Vozarjem se je odtajal jezik, da so lahko oblizovali znoj in prah poletnih poti, družine pa so se že prej naložile na vozove in potrpežljivo čakale na prvi hi-hot. Potem so skupaj potovali čez naporne klance, ki jih nobena druga vprega ni zmogla, le njihova; skozi nevihte, ko je povsod okrog treskalo, le v njihov voz ni; čez temne hoste, kjer so za vsakim drevesom prežali razbojniki, vendar so njihov voz vedno pustili pri miru, ker so se že prej ustrašili postavnega in najbolj hrabrega vozarja.

Na zadnji vožnji, iz Trsta se je vračal z izkupičkom od prodanega oglja, skuhanega v trebeljanskih kopah, se ga razbojniki niso ustrašili.

Desetletna hči Lojzka je hitro pobirala besede pojočega jezika in z njeno pomočjo kmalu ni bilo več zadreg v sporazumevanju. Hiša se je ujela v novem ritmu in ga zaživela. Madam je vodila gospodinjstvo, hodila z deklico po nakupih in jo mimogrede učila francoske omike. Deklica je bila še sobarica in strežnica, medtem ko je Molkova kuhala, prala in opravljala druga manj prijetna opravila.

Na silvestrovo sta madame in monsieur Molkovo presenetila. Za preprosto žensko, ravno toliko pismeno, da se ji ni bilo treba pod uradnimi papirji križati, je bila ponudba francoskega para pretresljiva, boleče ponižujoča, hkrati pa prijazno velikodušna. Molkova je kmalu, ko so zaživeli skupaj, začutila, da ji madame malo po malo jemlje hčer. Že od samega začetka jo je klicala Luiza in tudi druge na nek nevsiljiv način prisilila, da je niso več klicali s krstnim imenom. Potem jo je začela razvajati z drobnimi darilci in učiti francosko pisavo. Ko sta monsieur in madame Molkovo čez čas povabila za vsakodnevno mizo, je čutila, da je to zaradi otroka. Postala je oprezna in užaljena: »Madame naj bi si pravočasno pridelala svojega otroka! Gotovo ni hotela žrtvovati svoje preščipnjene postave, gospa oficirska! Sicer pa je še vedno v rodnih letih in monsieur kar poka od moči. Tudi privoščita si ga lahko, če je vsaj pol tistega res, kar govorita o svojem posestvu v Franciji.«

Vendar se je Molkova hitro privadila. Njena praktična narava ni pustila, da bi čustva vzela vajeti. Hči Lojzka raste v lepo dekle in bo slej ko prej spletla svoje gnezdo. Pri tem ji ljubezen uglednega in bogatega para lahko samo pomaga.

Silvesterska ponudba, da bi njeno hčer posvojila, jo je vseeno hudo pretresla, čeprav je včasih že sama pomislila, kako krasno bi bilo, če bi se to zgodilo. Lojzka bi bila preskrbljena.

»Ne razumite naju narobe,« je s pomočjo Luize pojasneval monsieur, »grozna bolezen v mladosti je moji ženi naredila hudo krivico. Vzela ji je dar rojevanja. In midva si na tem svetu ničesar bolj ne želiva kot svojega otroka. Luiza se nama je tako priljubila, da bi želela imeti ravno tako hčer. Med nami se ne bo nič spremenilo, le vsi bomo bogatejši.«

Vzeti dar rojevanja je Molkovo prepričal. To je razumela. To je bilo tako, kot so njej vzeli moža. Ne, to je bilo huje!

Čez kak mesec je morda mokronoški notar Franc Zurschaleg v prisotnosti župana Searsa že sestavil posvojitveno listino.

Življenje v domcu se zaradi tega res ni dosti spremenilo. Morda le toliko, da je Luiza še veliko več časa preživela s francosko mamo pri knjigah.

Potem so morali Francozi naglo zapustiti naše kraje. Luiza je odšla s krušnimi starši. Molkova je bila mirna. Vse je dobro premislila in zdelo se ji je, da hči odhaja v službo na bogat dvor, kjer bo preskrbljena, kjer ji bo lepo in kjer jo bo kmalu zasobil... ni pomembno! Da bo le dober z njo in da ne bo mlad umrl, kot je Lojzkin oče.

Morda so minila tri leta, ko je za Molkovo prišlo pismo iz Francije. Čuden strah je iz ovojnice zagomazel po njenih prstih in se po rokah preselil v prsi in grlo, da je komaj zmogla zaprositi poštnega upravitelja Rozmana, naj pismo prebere. Navadni ljudje v

tistih časih niso pisali niti prejeli pisem, če že, potem so bila pisma uradna, le-ta pa niso nikoli prinašala dobrih novic. Zato so se jih bali. Bali so se jih tudi, ker sami niso znali brati.

Poštar Rozman se je pošteno namučil, preden je pismo razumno ubesedil. Nekateri slovenski glasovi so bili napisani s francoskimi znaki in tudi precej francoskih besed se je prerivalo med domačimi. Pismo je Molkovi napisala hči. Sporoča ji, da sta zaradi neke hude nalezljive bolezni umrla oba krušna starša in je tako postala edina dedinja precej velikega posestva. Ko bo uredila vse potrebno, jo bo prišla iskat.

Kmalu je v Mokronog spet prispelo pismo iz Francije. Poštni upravitelj je bil poleg vsega še praktičen človek. Molkova bo tako in tako prosila, da ji pismo prebere, zato ga je sam odprl. Zadeva pa se pokazala za veliko bolj zapleteno. Pismo je bilo napisano v francoščini in opremljeno z žigom. Upravitelj ni bil toliko več tujemu uradnemu jeziku, da bi se dokopal do natančne vsebine. Zanesljivo je razbral le to, da je gospodična Luiza umrla, da pa gre za dediščino, je sklepal v povezavi z vsebino prvega pisma. Dovolj, da je njegova lakomnost zavohala plen. In ker »gliha vkup štrih«, mu ni bilo težko privabiti k tuhtanju še svojega velikega prijatelja Marquarta, grajskega oskrbnika, domačega s francoščino in domačega z življenjem na veliki nogi.

Čez leto, dve so v Mokronogu naekrat čudežno zrastle tri hiše. Na Frengi se je bohotno zazrla proti trgu enonadstropnica, ki je danes znana kot Majcnova hiša (Gubčeva ul.12) in starejši domačini še vedo povedati, da je bila v njej gostilna "Pri pošti". Ime je povzela po dejavnosti, ki se je prej odvijala v njej. Zgraditi jo je dal mokronoški poštni upravitelj Rozman.

Na začetku Škarpe je dobila razkošen dvorec ljubica grajskega oskrbnika. Mokronožani poznajo stavbo kot Tratarjevo hišo.

Skrivnostno se je dvignila pod nebo tudi hiša sredi trga, danes znana pod imenom Šircljeva hiša.

Ljudje niso dosti ugibali, od kod poštnemu upravitelju in grajskemu oskrbniku naenkrat toliko denarja. Tudi v tistih časih svet ni bil tako velik, da se niti ne bi mogle povezati v berljiv vzorec.

In Molkova?

Govorice so jo pognale na pot v daljnjo Francijo. Tam se ji je resnica razkrila. Nazaj je prišla na pol nora in kmalu je umrla v človeka nedostojni bedi.

Kaj je res in kaj ni, dandanes niti ni več pomembno. Hiše stojijo in molčijo. Sedanji lastniki bodo morda sedaj prvič slišali za to zgodbo in morda je to celo dobro. Kot je dobro, da je v drugi polovici 19. st. stekla vozovna poštna zveza proti Trebnjem. Prvi mokronoški voznik, ki mu je bila zaupana ta pomembna služba, je bil menda Janez Pleskovič. Stanoval je v lastni hiši na glavnem trgu. Iz tega časa izvira prvi mokronoški poštni žig, ki nosi datum 19.7.185?. Okoli 1901 je bila vzpostavljena še zveza proti Sevnici. Poštne kočije so tako povezovale Mokronog z novomeško-ljubljansko in zagrebško-celjsko smerjo. Vozile so po določenem voznem redu. Dopoldne, ob pol desetih, je v Mokronog pripeljala poštna kočija iz Sevnice. V Mokronogu so pošiljke razvrstili za Trebelno, Škocjan, Tržišče, Šentrupert, Mirno in seveda za sam Mokronog z okolico. Kočija je potem odrdrala naprej proti Trebnjem. Tja je prispela opoldne. Čez štiri ure so v Trebnjem spet pognali konje, ki so se po treh urah ustavili v Mokronogu. Ob pol osmih zvečer je vprega nadaljevala proti Sevnici.

Seveda to ni bila samo ena vprega in en voz. Za trebanjsko smer smo že povedali, na sevniški smeri pa je prevoz pošte prvi opravljal Ivan Vrhovšek, po domače Grmček.

Poštne kočije so prevažale tudi potnike. Vožnja do Trebnjega je stala en goldinar.

Železna cesta od Trebnjega do Krmelja (1908) in kasneje še do Sevnice (1928)

je mokronoške poštne vozove upokojila. Ne popolnoma, kajti do prevlade avtomobilov so posamezniki (Nagode, Uhan) še vedno vzdrževali zvezo med trgov in železniško postajo ter skoraj do današnjih dni prevažali pošto in potnike.

Stane Peček